

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ
ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУТНІСТЬ ЗМІСТОВОГО АСПЕКТУ**

Постановка проблеми. Кардинальні перетворення реалій сучасності в нашій країні, активна модернізація Збройних Сил, розвиток теорії та практики збройної боротьби істотно впливають на зміну пріоритетних завдань, що стоять як перед Збройними Силами, так і перед системою військової освіти. Одним із провідних напрямів освітніх реформ у системі вищої військової освіти є компетентністний підхід до навчання, що пов'язаний з інноваційним зміщенням акцентів із знань і вмінь (як результату навчання) на формування компетентності. Серед загальних до всіх офіцерів тилу вимог, значущою є потреба тилкових підрозділів у професійно компетентному фахівці, здатному до організаційно-управлінської, планово-економічної, проектно-аналітичної та конкретно-дослідницької діяльності в сфері діяльності тилкових частин і підрозділів, як у мирний, так і воєнний час.

Отже, сучасний етап реформування системи військової освіти України характеризується пошуком шляхів підвищення якості підготовки офіцерських кадрів, зокрема впровадженням шляхів, що актуалізують необхідність формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу засобами проектної діяльності, котрі дозволяють забезпечувати радикальне підвищення рівня професіоналізму військових фахівців вказаного профілю.

Аналіз попередніх досліджень. Концептуальними засадами професійної підготовки майбутніх фахівців військової сфери опікувалися В. Бакаленко, О. Барабанщиков, Д. Іщенко, В. Ягупов та ін.

Питання підвищення ефективності фахової підготовки курсантів у вищих військових навчальних закладах розглядали О. Виноградова, П. Вишневський, В. Воловник, Н. Генералова, О. Діденко, С. Кубіцький, А. Окіпняк, О. Тогочинський, В. Чернявський та ін.

Дидактичні та методичні аспекти проектної діяльності досліджували В. Беспалько, В. Гузєєв, Є. Полат, Г. Селевко, І. Чечель та ін.

Однак, чітка невизначеність стратегій використання засобів проектної діяльності при формуванні професійної компетенції майбутніх офіцерів тилу зумовила вибір теми нашої статті.

Метою її є вивчення цього питання для можливості підвищення ефективності означеного процесу у вищих військових закладах.

Виклад основного матеріалу. Актуальність проблеми підготовки професійно-компетентних фахівців проголошено у законодавчих документах нашої країни, а саме: у Законі «Про вищу освіту» [4]; Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [10], Законі України «Про професійний розвиток працівників» [11], Національній доктрині розвитку освіти в Україні [8] та ін.

Напрямами формування майбутніх спеціалістів у Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010-2020р.) проголошуються: вільний розвиток людини, спрямування на творчу ініціативу, самостійність, конкурентоспроможність, мобільність фахівця тощо [6].

Актуальність формування професійної компетентності майбутніх офіцерів, як кадрових, так і офіцерів резерву проголошено у Стратегічному оборонному бюлетені поряд з такими проблемами як «оптимізація війська, підвищення його професіоналізму» [1, с. 6], «забезпечення високого рівня професійної підготовки офіцерського корпусу» [1, с.9]. У «Державній комплексній програмі реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року», затвердженій Указом Президента України від 02 вересня 2013 р.

№ 479/2013, наголошується, що сучасні Збройні Сили нашої країни «потребують формування нової генерації офіцерських кадрів» [14].

Отже, питання якісного реформування вищої військової освіти акцентується на державному рівні.

В «Українському педагогічному енциклопедичному словнику» вказується, що «професійна компетентність (лат. *professio* — офіційно проголошене заняття; *compe* — досягати, відповідати, підходити) інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду достатніх для досягнення мети з певного виду діяльності, а також моральну позицію фахівця. Компетентність — це сукупність знань і вмінь, необхідних фахівцю для здійснення ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати і прогнозувати результату праці, використовувати сучасну інформацію щодо певної галузі виробництва» [15, с. 383].

На думку Г. Мешко, «з позиції компетентнісного підходу у зміст освіти входять знання, спосіб та досвід репродуктивної і творчої діяльності (як і при традиційних підходах), але при цьому акцент робиться на практичному оволодінні цим змістом» [7, с. 32].

Я. Кодлюк структурними компонентами означеної науково-педагогічної конструкції наголошує: «знання, уміння і навички, емоційно-ціннісне ставлення до виконуваної діяльності, а також розгорнута професійна рефлексія» [5, с. 13].

При огляді різних підходів до визначення феномена «компетентність», з нашої точки зору, можна відзначити деякі основоположні тлумачення вказаної дефініції, а саме: як базова інтегральна якість особистості професіонала (спеціаліста); як результат професійної підготовки особистості у виші, складовими якого є професійне навчання, професійне виховання, професійне становлення тощо.

О. Протасов вважає, що «рівень сформованості компетентності визначається змістом і структурою освітнього процесу вузу, так само як зміст і структура освітнього процесу залежать від того, що розуміється під компетентністю випускника» [12, с. 9].

Отже, з нашої точки зору, формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу засобами проектної діяльності доцільно забезпечувати єдністю всіх змістовно-операційних і мотиваційно-ціннісних структур, які знаходяться у тісному зв'язку з професіоналізмом та професійною і особистісною готовністю до здійснення вказаного виду професійної діяльності.

У контексті нашого дослідження специфіка формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу засобами проектної діяльності обумовлена дією загальних, особливих і одиничних вимог до військової служби, а сутність і структура означеного процесу визначається вимогами, цілями, завданням і характером сучасної військової праці офіцера тилу, до складу якої входять командно-організаторська, навчальна, виховна та експлуатаційна діяльності.

В умовах нових соціокультурних перетворень метод проектів завдяки широким упровадженням інформаційних технологій переживає нове відродження. Є. Полат та М. Бухаркіна зазначають, що «в сучасному розумінні метод проектів передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, які дозволяють вирішити ту чи іншу проблему в результаті самостійних дій учня з обов'язковою презентацією цих результатів. Якщо ж говорити про метод проектів як про педагогічні технології, то ця технологія включає в себе сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за самою своєю суттю» [9, с. 67].

Отже, найважливішою рисою проектної діяльності майбутніх офіцерів тилу, на нашу думку, є націленість на отримання конкретного результату, що досягається у випадку виявлення курсантами здатності самостійно мислити й творчо вирішувати проблеми.

Спираючись на вищевказаних науковців Є. Полат та М. Бухаркіну, основними вимогами до використання методів проектів можна визначити: «наявність значущого у науково-дослідному плані завдання, проблеми, які необхідно вирішити» (їх значимість

зростає у разі наявності у курсанта особистісного сенсу в проблемі); «самостійна (індивідуальна або групова) діяльність студентів військового ВНЗ; застосування активних та інтерактивних способів вирішення проблем; структурування змістовної частини проекту; застосування дослідницьких методів; обговорення методів дослідження; збір, систематизація та аналіз отриманих даних; підбиття підсумків, оформлення результатів, їх презентація; висновки, висування нових проблем дослідження [9, с. 68].

Отже, уміле застосування проектної діяльності як сукупності інтерактивних технологій XXI ст., з нашої точки зору, можна визначити не тільки показником високої кваліфікації та володіння викладачем прогресивними методиками навчання й розвитку курсантів, а й низкою якостей, що мають як академічне, так соціальне значення, а саме: академічна мобільність, толерантність, критичне мислення.

Беручи до уваги тлумачення дефініції «академічна мобільність» С. Вишнякова як «складне інтегральне утворення, що означає здатність оперативно змінювати профіль, види навчальної діяльності, рід занять» [2, с. 17], у процесі ефективного формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу засобами проектної діяльності, на нашу думку, вказане поняття бажано розглядати на трьох рівнях, а саме: на мікрорівні, котрий пов'язаний з оптимальним переходом від одних інтелектуальних операцій до інших (від аналізу до синтезу, від абстрагування до конкретизації, від інформаційного пошуку до узагальнення інформації та її оцінки, від письмової мови до усної, від слухання до говоріння тощо); на мезорівні, що розуміє здатність переходу від вивчення змісту однієї дисципліни до іншої, від індивідуальної роботи до колективної, від аудиторної до позааудиторної, від навчальної — до позанавчальної, від керованої викладачем — до самостійної роботи; на макрорівні — як здатність раціонального переходу від навчальної діяльності до науково-інформаційної, від рутинної до творчої, від теоретичної діяльності до практичної.

Отже, у процесі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу засобами проектної діяльності академічну мобільність, на нашу думку, можна визначити запорукою формування базисних кваліфікацій, що розуміє володіння загальнотеоретичними, спеціальними запасом знань, способів діяльності і наскрізними вміннями, як то: робота з інформаційними системами (базовими, універсальними), педагогічними, психологічними, управлінськими, конфліктологічними та ін. аспектами тощо.

Успішна реалізація вищевказаного процесу значно актуалізує проблему розробки технології формування у курсантів комплексу рефлексивних умінь і способів діяльності, які пов'язані з їх критичним мисленням, самопізнанням, самоактуалізацією й формуються в процесі навчально-пізнавальної і дослідницької діяльності через усвідомлення, аналіз та оцінку курсантами своїх дій або ступінь сформованості того чи іншого вміння й внесення ним у разі необхідності коректив у самопідготовку чи певну навчальну діяльність.

При формуванні професійної компетентності майбутнього офіцеру тилу засобами проектної діяльності толерантність допомагає викладачу одержати максимум інформації з висловлювань курсантів для використання її при прийнятті рішень, надати допомогу щодо побудови їх власних освітніх траєкторій, засвоїти вміння та навички інтелектуального спілкування, ознайомитися з типами мислення, вчитися поважати свою і чужу точку зору.

Отже, спираючись на Б. Блума, проектна діяльність викладача при формуванні професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу передбачає: знання (знання конкретного матеріалу, термінології, фактів, визначень тощо); розуміння (пояснення, інтерпретація, екстраполяція); застосування (знання способів застосування); аналіз (бачення зв'язків, структури); синтез (проекування діяльності); оцінка (судження) [13, с. 160].

Розумову діяльність та інтелектуальні вміння В. Безпалько розглядає як впізнавання інформації, відтворення інформації, вчинення продуктивної діяльності за засвоєним

алгоритмом (репродуктивна діяльність), здійснення продуктивної діяльності на основі самостійно побудованої програми (творча діяльність) [5, с. 54].

Операціональні вміння як навички мікрорівня (аналіз, абстрагування, синтез, моделювання) в процесі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу засобами проектної діяльності, на нашу думку, мають конкретний і дещо приватний характер. Мезорівень необхідних понять може стати метою конкретних видів, форм навчально-пізнавальної та дослідницької діяльності означеного процесу.

Найважливішим засобом формування професійної компетентності майбутнього офіцеру тилу проектними технологіями, на нашу думку, є залучення курсантів до творчої діяльності. З точки зору Н. Горденко, «поділ мислення на продуктивне (творче) і репродуктивне (відтворююче) — це умовний поділ. У будь-якому розумовому акті завжди є творче начало» [3, с. 10].

Ознаками креативного напрямку при формуванні професійної компетентності майбутнього офіцеру тилу засобами проектної діяльності, можна вважати мислення як творчу діяльність та деякі специфічні вміння, а саме: здатність і вміння переносити знання з однієї галузі в іншу; навички виявляти у відомому явищі чи предметі нові властивості й функції, створення (відкриття) чогось абсолютно нового.

Стимулювати творчу діяльність у вищевказаному процесі допомагають такі інтерактивні проектні технології як метод мозкового штурму, генерація аналогій різного типу тощо. Методика мозкового штурму, сенс якої, на думку С. Смирнова, полягає у поділі «між різними людьми генеративної частини розумового акту і частини контрольно-виконавчої: одні учасники генерують гіпотези із заборонаю будь-якої критики, а інші пізніше оцінюють їх реальну значимість. Це так званий метод синектики — з'єднання різнорідного в одному» [13, с. 153]. На основі синектики також діє генерація аналогій різного типу, що дозволяє курсантам побачити знайоме в незнайомому і незнайоме у знайомому.

Висновок. Таким чином, поділяючи думку О. Протасова, професійну компетентність майбутнього офіцера тилу сформовану засобами проектної діяльності можна визначити не тільки базовою, інтегральною якістю особистості, що виявляється у високому рівні професіоналізму сучасного офіцера-фахівця, його здатності до ефективного виконання бойових завдань та обов'язків за функціональним призначенням у військах і включає в себе військово-теоретичні знання, професійно значущі для офіцера практичні вміння і навички, професійно-особистісні складові (професійну самосвідомість, індивідуальний стиль діяльності й спілкування, творчий потенціал), а й інструментом, що дозволяє чітко побачити внутрішню структуру професійної діяльності, систему впливаючих на неї факторів та ресурсного забезпечення необхідного результату [12, с. 9].

Література:

1. Біла книга 2007: оборонна політика України [М-во оборони України та Ген. штаб Збройних Сил України / за ред. Центру Разумкова]. — К., 2008. — 122 с.
2. Вишнякова С.М. Словарь профессионального образования. — М. : АПО ПАО, 1999. — 317 с.
3. Горденко Н. В. Формирование академических компетенций у студентов вуза : Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Н.В. Горденко // Ставропольский гос. ун-т. — Ставрополь, 2006. — 20 с.
4. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта України. — 2002. — № 17. — С. 2-8.
5. Интенсификация творческой деятельности студентов : монография / науч. ред.: В. И. Андреев, Г. Мельхорн. — Казань : Издательство Казанского университета, 1990. — 198 с.
6. Кодлюк Я.П. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх педагогів як пріоритет модернізації вищої освіти України / Я.П. Кодлюк // Професійні компетенції та компетентності вчителя : матеріали регіон. наук.-практ. семін. (Тернопіль, 28-29 листопада 2006 р.). — Тернопіль : ТНПУ, 2006. — С. 10-13.
7. Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010 — 2020р.). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://osvita-dnepr.com/index.php/normativno-pravova-baza/41-profesijno-tekhnichna-osvita/484-kontseptsiya-rozvitku-profesijnoji-osviti-i-navchannya-v-ukrajini-2010-2020r-proekt>.
8. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. / Г. М. Мешко. — К. : Академвидав, 2010. — 200 с.

8. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. — 2002. — № 33. — С. 4-6.
9. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пос. / Под ред. Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина. — М.: Академия, 2002. — 272 с.
10. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13 груд. 1991 р. № 1977-ХІІ / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України, 1992. — №12. — С. 308-318.
11. Про професійний розвиток працівників: Закон України від 12.01.2012 № 4312-VI / Верховна Рада // Відомості Верховної Ради України, 2012 — № 39. - Ст.462.
12. Протасов А.Н. Управление формированием профессиональной компетентности будущих офицеров : Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / А.Н. Протасов // Саратовский гос. ун-т. им. Н.Г. Чернышевского. — Саратов, 2007. — 20 с.
13. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования. — М. : Академия, 2003. — 304 с.
14. Указ Президента Украины № 479/2013 — Президент Украины. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.president.gov.ua/ru/documents/16025.html.
15. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене — Рівне: Волинські обереги, 2011. — 552 с.

У статті визначається сутність змістового аспекту процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів засобами проектної діяльності. Висвітлюється тлумачення терміну «професійна компетентність». Розглядається специфіка реалізації означеного процесу, що обумовлена дією загальних, особливих і одиничних вимог до військової служби та вимогами, цілями, завданнями і характером сучасної військової праці офіцера тилу.

Ключові слова: професійна компетентність, проектна діяльність, інтерактивні технології, формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу засобами проектної діяльності.

В статье определяется сущность содержательного аспекта процесса формирования профессиональной компетентности будущих офицеров средствами проектной деятельности. Освещается толкование термина «профессиональная компетентность». Рассматривается специфика реализации указанного процесса, которая обуславливается действием общих, особенных и единичных требований к военной службе, а также требованиями, целями, задачами и характером современного воинского труда офицера тыла.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, проектная деятельность, интерактивные технологии, формирование профессиональной компетентности будущих офицеров тыла средствами проектной деятельности.

The article defines essence of content aspect of process of forming of professional competence of future officers by means of project activity. It is outlined of term «professional competence». It is examined specificity of realization of mentioned process that were preconditioned by action of general, peculiar and separate demands to military service and demands, aims, tasks and description of contemporary military work of officers of rear.

Key words: professional competence, project activity, interactive technologies, forming of professional competence of future officers by means of project activity.